

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ ПРОЗВІШЧАЎ У АФІЦЫЙНА-СПРАВАВЫМ СТЫЛІ

Л.П. Місюкавец

Палескі дзяржаўны ўніверсітэт, mlp-1963@tut.by

Беларусь- суверэнная, незалежная еўрапейская дзяржава, і адным з асноўных прыярытэтаў яе знешняй палітыкі з'яўляецца “развіццё стасункаў з усімі краінамі свету на прынцыпах раўнапраўя і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва” [4,с.2]. Як адзначае Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь, А.Р. Лукашэнка, ва ўмовах сучаснай геапалітычнай сітуацыі паўстае неабходнасць “абароны нацыянальных культур” [3,с.4], бо “ў кожнага народа ёсць свае асаблівасці, свае яскравыя рысы па якіх пазнаюць у свеце [3,с.4]”. Такім чынам вынікае патрэба дасканалага валодання беларускай мовай, асабліва афіцыйна-справавым стылем. Афіцыйна-справавы стыль абслугоўвае прававую і адміністрацыйную дзейнасць пры зносінах у дзяржаўных установах, у судзе, пры дзелавых і дыпламатычных перамовах: дзелавая гаворка забяспечвае сферу афіцыйна-дзелавых адносін і функцыянуе ў вобласці права і палітыкі. Нягледзячы на тое, што гэты стыль падвяргаецца сур'ёзным зменам пад уплывам сацыяльна-гістарычных зрухаў у грамадстве, ён вылучаецца сярод іншых функцыянальных разнавіднасцяў мовы сваёй стабільнасцю, традыцыйнасцю, замкнёнасцю і стандартызаванасцю.

У сувязі з дзяржаўнасцю беларускай і рускай моў афармленне дакументаў нярэдка звязана з перакладам тэксту. Але асабліва важна не памыліцца і правільна напісаць прозвішча пры афармленні дакументаў і ў дзелавой перапісцы. Практыка паказвае, што напісанне прозвішчаў і імён выклікае вызначаныя цяжкасці.

Так у некаторых беларускіх прозвішчах няпроста вызначыць правільную зыходную нацыянальную форму. Прозвішчы Дзмітрыенка і Дмітрыенка, Літвінаў і Ліцвінаў згодна з правіламі § 12 (п. 2, 3) дзейнага арфаграфічнага звода літары **дз, ц** перад мяккім [в] трэба пісаць у залежнасці ад вымаўлення (падаюцца прыклады прозвішчаў Мацвееўка, Бацвіннік). А ў п. 3 канстатуецца (без тлумачэння прычыны), што ў некаторых словах у такой пазіцыі ўсё ж такі пішацца **д** і **т** і ў якасці прыкладу прыводзіцца прозвішча Мардвінаў [5,с.13]. Цяжкім для практычнага прымянення з'яўляецца прапанаванае правіла перадачы ў прозвішчах зычных [д] і [т]. Калі ўлічыць абмежаванасць сучаснага беларускамоўнага асяроддзя, то даводзіцца прызнаць, што літаратурныя арфаэпічныя нормы не з'яўляюцца агульнавядомымі, а індывідуальнае вымаўленне характарызуецца прыкметнай неаднастайнасцю і не выключае варыянтаў Батвіннік або Мардзвінаў.

Ад пастаноўкі націску ў прозвішчах залежыць напісанне літары **я**. Так у дакументах сустракаецца прозвішча па-руску Демчук і дваякае напісанне па- беларуску: Дзямчук і Дземчук. Згодна з правіламі §6 (п.2) літара **я** пішацца ў першым складзе перад націскам са славянскай лексічнай сістэмай [5,с.8]. Славянскія прозвішчы Ермак і Сечко сустракаюцца ў дакументах з аднолькавым напісаннем як па-руску так і па-беларуску.

Не менш пытанняў узнікае і пры напісанні імён. Так гістарычна склалася, што паралельна функцыянуюць тры антрапаніміконы: праваслаўны, каталіцкі і беларускі народны. Напрыклад, ёсць праваслаўнае імя Іван, каталіцкае Ян і беларускае Янка; ёсць праваслаўнае Іосіф, каталіцкае Юзаф і беларускае Язэп. І гэтыя тры групы ўласных найменняў фактычна могуць выкарыстоўвацца як імёны для запісаў у дакументах, што сведчаць асобу. Таму часта ў іменаслоўнай практыцы блытаюцца праваслаўныя, каталіцкія і народныя формы імёнаў. Скажам, калі запісваюць імя па бацьку, то часта блытаюць формы, утвораныя ад праваслаўных і каталіцкіх варыянтаў: калі бацьку завуць Ян, а яго сыну запісваюць імя па бацьку Іванавіч. Зараз шырока выкарыстоўвацца як самастойнае афіцыйнае пашпартнае імя Алесь. І таму, калі па-беларуску запісалі Алесь Іваноў, то і па-руску таксама павінна быць запісана Алесь Іванов, а не Александр Іванов. І імя па бацьку ад імя Алесь павінна ўтварацца менавіта Алесевіч (Алесеўна), а не Аляксандравіч (Аляксандраўна).

Сярод афіцыйных імёнаў сустракаюцца вытворныя і размоўныя формы імені ці іх варыянты, якія адрозніваюцца адной літарай: Наталія — Наталля, Соф'я — Сафія, што ў дакументах недапушчальна.

Як бачым, праблем дастаткова, і ёсць неабходнасць ўпарадкавання беларускага антрапанімікону. А самае галоўнае, каб работнікі, якія працуюць з афармленнем дакументаў, мелі ў карыстанні хоць тыя нарматыўныя даведнікі па перадачы імён і прозвішчаў сродкамі іншай мовы, якія ёсць на цяперашні час. Сярод даведнікаў можна карыстацца "Словарем личных русских имен", падрыхтаваны яшчэ ў 1965 годзе Міхаілам Суднікам, "Слоўнікам уласных асабовых імён" 2005 года выпуску [2].

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Гапоненка, І.А. Беларускія прозвішчы: як напісаць, праскланяць, перадаць на іншыя мовы? /І.А. Гапоненка // Роднае слова.- 2006.- №5.- С. 37-40.
2. Лукашанец, А.А. Як вы яхту назавецце – так яна і паплыве, або Сур'ёзная размова пра асаблівасці беларускай анамастыкі / А.А. Лукашанец // Звязда. - 11 студзеня 2012 года.- № 5.
3. Лукашэнка, А.Г. Исторический выбор Беларуси: лекция Президента Республики Беларусь в Бел. гос. ун-те, Минск, 14 марта 2003 г. / А.Г. Лукашэнка. – Минск: БГУ, 2003. – С.17.

4. Паренина, С.Г. Концептуальные основы идеологии белорусского государства: метод. пособие / С.Г. Паренина. – 2-е изд. доп. – Минск: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2005. – С.44.
5. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі: зацверджаны Законам Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 г. № 420-З. – Мінск: Дыкта, 2009. – 152.